

Și mai omagiez pe marele I. L. Caragiale și savanta lui artă a cuvîntului de cîte ori ajung să rostesc replica pe care Coana Efimița o spune (în scena 1) Conului Leonida, dar eu — în acele clipe — i-o adresez și Maestrului, în eternitate: „Ei, cum le spui dumneata, să tot stai s-ascuți; ca dumneata, bobocule, mai rar cineva!”

Gr. Vasiliu-Birlic

artist al poporului

Marcel Anghelescu în Pristanda

● PRISTANDA, IPINGESCU ȘI...

COMPANIA

A tunci cînd mi s-a dat greaua sarcină de a interpreta pe Pristanda din *O scrisoare pierdută*, amenințat să mă înec în suma de considerații ce s-au făcut asupra sa și de interpretări ce i-au fost date de mari înaintași ca Ștefan Iulian, Vasile Toneanu, Iancu Brezeanu, Ion Morțun sau Nicolae Soreanu, am socotit că singurul care mă poate orienta și susține este însuși Caragiale. Ținînd seamă că la el nici un cuvînt, oricît de straniu sau oricît de banal, nu este folosit la întîmplare, am fost izbit de numele personajului pe care aveam să-l întruchipez, și am aflat că Pristanda nu este altceva decît o horă moldovenească ce înseamnă cînd pe dreapta, cînd pe stînga.

Acest caracter și această atitudine, cuprinse atît de expresiv în numele eroului și ilustate de fiecare replică și de fiecare mișcare a sa, au fost perfect surprinse de profesorul George Călinescu, care, într-unul din studiile sale private, devine cinic și îngrijește numai de propria lui economie... Filozofia lui umilă și defensivă e formulată de soția sa: «Ghiță, Ghiță, pupă-l în bot și-i papă tot, că sătulul nu crede la cel flămînd». În felul acesta se naște psihologia și diplomația omului servil din era burgheză... Și mai departe: „...Pristanda își dă seama că în România burgheză e primejdios să te devotezi fanatic unui singur «principe» trecător, avînd în vedere rotația partidelor. De aceea, tot îngînîndu-l pe prefect, un «curat mișel» și «curat murdar», Pristanda păstrează un contact pe cît posibil deferent și cu Cațavencu, probabil «principe» viitor. Prin urmare, rînduirea bipolară burghezo-moșierească dă lui Pristanda și duplicitate».

Sublinierea acestei duplicități este deosebit de importantă fiindcă prin ea Pristanda încetează a mai fi doar o simplă piesă într-o comedie de situații sau de moravuri, și devine imaginea vie și expresivă a unui caracter: nu numai o unealtă în jocul unei societăți mai necinstite decît el, ci imaginea omului de slabă structură, care într-o viață grea a ales calea cea mai ușoară, dar și cea mai urîtă.

***

Despre personajul Nae Ipingescu, pe care l-am interpretat prima dată în 1951—1952, în regia maestrului Sică Alexandrescu, istoricii teatrului românesc ne informează că ar fi fost inspirat de celebrul Sandu Polițaiul din Dealul Spierei, pe care Ștefan Iulian, creatorul rolului, l-ar fi cunoscut din copilărie. În opera lui Caragiale, Ipingescu nu poate fi recunoscut în schițe anterioare *Noaptea furtunoasă*, așa cum se întîmplă cu triumful Dumitrache-Veta-Chiriac. În schimb, după *Noaptea furtunoasă* îl regăsim în *Conu Leonida față cu reacțiunea* și în comedia proiectată dar nerealizată *Titircă, Sotirescu et C-ie*.

În *O noapte furtunoasă*, Caragiale îl prezintă pe ipistat ca pe un amic politic al căpitanului de gardă civică Jupîn Dumitrache; în *Conu Leonida față cu reacțiunea*, Safta, slujnica, ne informează că printre cei care se întorceau pe două cărări de la cheful făcut de lăsata secului „era și Nae Ipingscu ipistatul, beat frînt; chiuia și trăgea la pistoale... obicei mitocănesc”; în acțiunea din *Titircă, Sotirescu et C-ie*, care urma să se întîmple la douăzeci de ani după *Noaptea furtunoasă*, Nae Ipingscu apare ca prefect de județ, în vîrstă de cincizeci și cinci de ani.

Așadar, Caragiale — care, după cum ne spune maestrul Alexandrescu în Caietele sale de regie, îl urmărește pe Titircă Inimă-Rea de pe vremea „zaverii” din 1865, pe cînd făcea încă parte din „oamenii îmbrăcați precupește” din Bazaca de lingă piață și cînd încă se mai punea „în public cu un coate goale” — nu îl aduce pe Ipingscu lingă el decît acum, cînd precupețul a ajuns Jupîn Dumitrache, chereștegiu, căpitan în garda civică, care în chip firesc trebuie să fie prieten cu ipistatul mahalalei.

Pentru a se vedea cît de logică este aducerea lui Ipingscu în acest moment, cu precizarea că este „prieten politic al polițaiului”, este bine să subliniem că *Noaptea furtunoasă* se întîmplă după 1876, cînd a început guvernarea liberală de 12 ani, dar înainte de 1879, cînd a fost reprezentată piesa; că în acea epocă Dealul Spirii era mahalaua opincarilor, care ocupau primele trepte ale burgheziei, și una din citadelele liberale; și că garda civică se transformase într-un instrument al liberalismului demagogic.

Cu cincisprezece ani mai tînăr decît Dumitrache (așa cum rezultă din vîrsta pe care Caragiale le-o dă în *Titircă, Sotirescu et C-ie*), un simplu „mitocan” (așa cum aflăm de la Safta, slujnica Conului Leonida), Nae Ipingscu nu poate ajunge să aibă relații cu avutul Jupîn decît în momentul în care el este numit ipistat, și numai ca prieten politic al căpitanului de gardă civică, cu care conlucrează. Din acest moment, însă, interesul negustorului pentru reprezentantul forței publice devine firesc și este puternic susținut de arivismul lor fără scrupule, pe care îl încurajează, cu bună știință, demagogia guvernanților.

Sprrijinindu-se reciproc, Jupîn Dumitrache chereștegiul va ajunge, peste douăzeci și cinci de ani, acționar al marii întreprinderi *Titircă, Sotirescu et C-ie* și senator guvernamental, iar Nae Ipingscu, ipistatul ce-i șterpelea în fiecare seară ziarul, pentru a nu-l cumpăra, va ajunge prefect de județ. Natura interesată și „politică” a relației lor, pe care proiectul de continuare a *Noptii furtunoase* o confirmă, este perfect nuanțată încă din comedia ce a provocat atîta scandal la premiera din 1879.

Acestea au fost datele „biografice” de la care am pornit în compunerea eroului pe scenă.

Într-o nouă interpretare mi-a revenit, în stagiunea 1952—1953, și sarcina de a-l întruchipa pe Iordache, calfa frizerului și subchirurgului Nae Girimea. În interpretarea supravegheată și apreciată de Caragiale a lui Vasile Toneanu, calfa apărea ca un tînăr șmecher de mahala, care — prin mimica vie a celor din lumea sa — dovedea neconștient că este perfect conștient de caracterul adulterin al relațiilor ce se desfășurau în fața lui și cu totul indiferent față de imoralitatea faptului că le favoriza. În noua viziune a maestrului Sică Alexandrescu, pentru care „un Iordache tînăr alterează toate situațiile și creează raporturi false în desfășurarea acțiunii”, calfa este „un bărbat cumințit, trecut de patruzeci de ani”, a cărui primă grijă în mijlocul frămîntărilor amoroase ale piesei rămîne „să-mi isprăvesc porția de varză”, și al cărui ultim ideal este „vreau să-mi am în fiecare zi asigurată porția mea de varză cu cît mai puțină muncă”.

Om de încredere al unui patron flustratic, legat de unul dintre acele „saloane” de mahala care nu sînt numai frizerii ci și centre de flecăreală, de birfeală și intrigă, mai mult amuzat în prima interpretare și mai degrabă plictisit în cea din urmă, Iordache rămîne personajul care, neparticipînd direct la intriga amoroasă, contribuie la desfășurarea situațiilor, subliniază prin atitudini și expresii comicalor — și le asigură dezlegarea.

Cu acest rost, el este primul personaj care apare în fața spectatorilor la ridicarea cortinei. Atitudinea sa trebuie să contribuie în egală măsură cu decorul la pregătirea atmosferei.

Marcel Anghelescu
artist emerit